

Práce s osobami v terminálním stádiu onemocnění

Mgr. Martina Vyhnalová

Smrtné onemocnění a jeho stádia

- ▶ Život ohrožující onemocnění vs. letální onemocnění vs. terminální stádium
- ▶ Kurativní, kauzální léčba a paliativní péče/léčba (nádorová onemocnění)
- ▶ **Stádia onemocnění:**
 1. Fáze kontroly - kurativní a kauzální léčba
 2. Fáze zlomu - kurativní, kauzální a symptomatická
 3. Terminální fáze - cca 6 měsíců přežití, nejčastěji týdny a dny
- ▶ **Kdy je čas na paliativní péči? Jak to poznáme?**
- ▶ V terminálním stádiu - nástup a indikace paliativní péče - symptomatická léčba
- ▶ V některých případech je složité odlišit fázi zlomu od fáze terminální - **dekompenzace**

Proces umírání

▶ Pre finem

- ▶ Zahájena momentem sdělení a udělení život ohrožující diagnózy
- ▶ Snaha dosažení remise nebo minimalizace obtíží
- ▶ Konfrontace se strachem z nebytí, změna životního stylu, ovlivnění kvality života

▶ In finem

- ▶ „terminální stav“
- ▶ Institucionalizace péče - rozhodnutí, pacient v nemocnici/hospici/doma?
- ▶ Před smrtí tzv. **labutí píseň** - předsmrtná euforie, zvýšení životní energie, ústup příznaků - není známkou „záračného“ zlepšení - ukazuje na blízkost smrti

▶ Post finem

- ▶ Poslední fáze - zahrnuje především starostlivost o mrtvé tělo, pietní akty

Příznaky smrti, jak poznáme, že člověk umírá?

- ▶ Narůstající slabost a únava
- ▶ Prodlužuje se spánek
- ▶ Ztráta zájmu o okolí, dezorientace, halucinace, delirium
- ▶ Odmítání potravy a hydratace
- ▶ Nepravidelnost nebo chrčivé dýchání
- ▶ Anurie a oligurie
- ▶ Změny ve vzhledu - „špičatý“ nos, mramorovaná kůže

Paliativní péče - „dobrá smrt“

- ▶ WHO: „... přístup zlepšující kvalitu života pacientů a jejich rodin, kteří čelí problémům spojeným s život ohrožující nemocí, prostřednictvím předcházení a zmírňování utrpení, pomocí včasného zjištění, vyhodnocení a řešení bolesti a dalších fyzických, psychosociálních a duchovních potíží.“
- ▶ Principy paliativní péče
 - Úleva od bolestí a symptomů
 - Podpora života, smrt je přirozený proces
 - NEUSILUJE O ODDÁLENÍ ANI URYCHLENÍ SMRTI
 - Komplexní péče, tělo i duše
 - Usilování o aktivitu
 - Podpora rodiny, zvládání zármutku
 - **Multidisciplinární - lékaři, sestry, soc. pracovník, duchovní, psycholog, rehabilitační, nutriční.....**
 - Usilování o zvyšování kvality života pacientů (vliv na průběh onemocnění)
 - Použitelnost již při kurativní léčbě
- ▶ **STĚŽEJNÍ JE VŽDY POHODLÍ, DŮSTOJNOST A KVALITA ŽIVOTA PACIENTA**

Proces vyrovnávání se smrtí

Model Elisabeth Kübler - Rossové

- ▶ Založen na rozhovorech s umírajícími (stovky)
- ▶ V současnosti nejpoužívanější model
- ▶ 5 základních stádií
- ▶ Chronologická posloupnost stádií není pravidlem
- ▶ Strnulost v jednom stádiu
- ▶ Přeskočení stádia nebo vrácení se v čase
- ▶ Všech pět stádií během „pěti minut“ - šok
- ▶ Důležitost všech stádií - odžití všech emocí

▶ Stádia:

1. ŠOK, POPÍRÁNÍ, IZOLACE - „ten test musel být špatný“
2. VZTEK, ZLOST - „proč já?“ „co jsem komu udělal?“
3. SMLOUVÁNÍ - „já se polepším“ „ještě chci stihnout...“
4. DEPRESE - „stejně umřu, proč se snažit“
5. SMÍŘENÍ, PŘIJETÍ - „nebojím se zemřít“

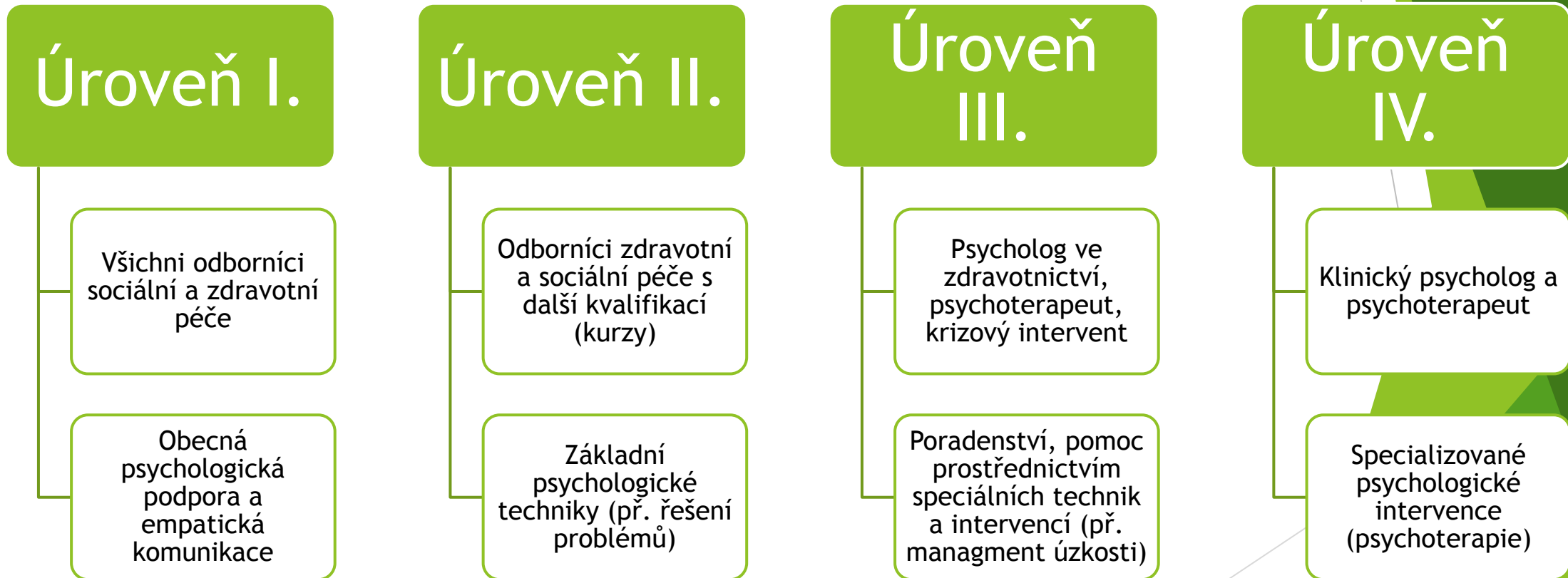
Psycholog v péči o umírající

Oblasti působení:

1. **Klinická role** - pomáhá s léčbou depresí, úzkostí, provází vyrovnáváním se se smrtí, ztrátou, zármutkem, je podporou pro pacienta a jeho rodinu, funguje jako komunikační kanál mezi rodinou a personálem, mezi pacientem a rodinou
 2. **Edukace a podíl na léčbě** - pomáhá pacientu a jeho rodině porozumět probíhajícím externím i interním procesům, může být součástí rozhodovacího procesu o dalším postupu léčby
 3. **Výzkumná úloha** - psycholog jako facilitátor výzkumných studií?
 4. **Péče o tým** - řešení konfliktů v týmu, emoční podpora, edukace týmu, preventivní programy (syndrom vyhoření), tmelení
 5. **Politická role** - podílení se na pořádání přednášek, konferencí, spolupráce s médii, zprostředkovávání informací běžné populaci, PR paliativní péče
- Ústřední jsou pro psychologa **potřeby** pacienta a rodiny, prožívání a zpracování emocí a individuální zakázky

Diferencovaný model psychologické podpory

Potřeby pacientů v PP

- ▶ **Fyzické potřeby**
 - Kontrola symptomů, léčba bolesti, nutriční, kvalita spánku, únava
- ▶ **Psychologické potřeby - intervence psychologa**
 - Zpracování, prožití a odžití emocí, zármutek, ztráta, beznaděj, vina, existenciální krize...
- ▶ **Sociální a intimní potřeby**
 - Sociální kontakt, opora, sociální aktivita, prostá přítomnost, sociální role, sexuální a intimní aktivita
- ▶ **Potřeba autonomie, důstojnosti a informovanosti**
 - Právo na informace, zapojení do procesu léčby, možnost o sobě rozhodovat, soběstačnost a kompetence
- ▶ **Spirituální potřeby**
 - Potřeba smyslu, transcendence, věřit v „něco“
- ▶ V neposlední řadě i **materiální potřeby**

Specifika terapeutické práce v PP

- ▶ Zakázka
- ▶ Struktura času
- ▶ Emočně nabité prostředí
- ▶ Terapeutický cíl
- ▶ Forma práce
- ▶ Možnosti PT působení - stav pacienta (somatický, poruchy kognice a vědomí...)
- ▶ Komunikace - individuální přístup

Časté oblasti pro terapeutickou práci

▶ Existenciální úzkost

- ▶ strach ze smrti, z bolesti, z osamělosti, ze ztráty autonomie, ze změny zevnějšku, nedovršení životního poslání, o blízké a z regrese (ztratí tvář, neobstojí...)

▶ Čas

- ▶ Snaha o kontrolu nad zbytkem času, touha po věděni „kdy bude konec“, strach z nevěděni „kdy a jak to přijde“, chce ještě něco stihnout, dokončit

▶ Vina

- ▶ Iracionální (neurotická) a reálná

▶ Důstojnost a autonomie

- ▶ Ohrožení intimity, sebepěče, samostatnosti + potřeba být informován a zahrnut do procesu, mít kompetence, nebýt vyčleňován

▶ Zlost

- ▶ Vyvoláno často frustrací z nenaplnění potřeb, vyhýbání vzteku ze strany okolí vztek umocňuje a způsobuje pocit izolace a opuštěnosti

▶ Bolest

- ▶ Fyzická vs. emoční bolest - „psychosomatický bludný kruh“

▶ Lítost

- ▶ Pocity bezmoci, možné suicidální myšlenky, lítost nad věcmi, které neučinili

▶ Demoralizace

- ▶ Pocit nekompetentnosti, ztráta smyslu, pocity bezmoci a existenciální tísně, opuštěnost a odcizenost od sebe, ztráta naděje
- ▶ Riziko suicida
- ▶ X deprese (ztráta radosti a potěšení)

- Nejčastější strachy, které pacienti prožívají:
1. ze ztráty blízkých osob, izolace, opuštění
 2. z nepochopení, nepřijetí
 3. z vedlejších účinků terapie a souvisejících postižení
 4. ze ztráty tělesné integrity, lidské důstojnosti
 5. ze závislosti na druhých
 6. ze ztráty sebekontroly, psychofyzické regrese
 7. ze žárlivosti vůči zdravým
 8. z vlastní vnitřní zloby a zlosti
 9. z bolesti
 10. ze smrti

Využití terapeutických technik v PP

- ▶ Relaxace, imaginace, autogenní trénink
- ▶ Neurorehabilitace, kognitivní trénink, bazální stimulace
- ▶ Snoezelen (zabraňujeme podnětové deprivaci + dosahování relaxovaného stavu)
- ▶ Psychedelika v pp?
- ▶ Arteterapie, muzikoterapie, ergoterapie, canisterapie, dramaterapie
- ▶ Biblioterapie
- ▶ Aktivní naslouchání, síla doteku
- ▶ Jednotlivé prvky terapeutických směrů
- ▶ Individuální i skupinová psychoterapie

Otázky?

Zdroje

- ▶ Démuthová, S. (2015). *Vybrané problémy tanatologie*. Brno: Masarykova Univerzita
- ▶ Haškovcová, H. (2007). *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2. vyd. Praha: Galén.
- ▶ Haškovcová, H. (2015). *Lékařská etika*. 4. vyd. Praha: Grada.
- ▶ Kübler-Rossová, E. (2015). *O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících*. 2.vyd. Praha: Portál.
- ▶ Marková, M. (2010). *Sestra a pacient v paliativní péči*. Praha: Grada.
- ▶ National Institute for Health and Clinical Excellence. (2004). *Improving supportive and palliative care for adults with cancer*. The manual. London: NICE.
- ▶ Sláma, O., Kabelka, L., & Vorlíček, J. (2007). *Paliativní medicína pro praxi*. 1. vyd. Praha: Galén
- ▶ Špatenková, N. (2014). *O posledních věcech člověka*. Vybrané kapitoly z thanatologie. Praha: Galén.
- ▶ Vorlíček, J., Adam, Z., & Pospíšilová, Y. (2004). *Paliativní medicína*. Praha: Grada publishing.
- ▶ World Health Organization. (2007). *Palliative care*. [Online] Dostupné 11.5.2021 z https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44024/9241547345_eng.pdf
- ▶ Yalom, I. D. (2006). *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál.
- ▶ Yalom, I. D. (2014). *Pohled do slunce: o překonávání strachu ze smrti*. Vyd. 3. Praha: Portál.

Děkuji za pozornost! 😊